

Ενότητα 31

Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του
Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Μπακάλης Κώστας

history-logotexnia.blogspot.com

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ
1914-1918

A. TA AITIA

Α. ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Η ταυτόχρονη δράση τριών παραγόντων:

1. Ιμπεριαλισμός
2. Εθνικισμός
3. Μιλитарισμός

Ιταλική αφίσα που σατιρίζει τη γερμανική επεκτατική πολιτική στο πρόσωπο του Γερμανού αυτοκράτορα Γουλιέλμου του Β΄.

Α. ΤΑ ΑΙΤΙΑ. Αναλυτικά:

1. Ο ιμπεριαλισμός: η πολιτική επέκτασης των βιομηχανικά αναπτυγμένων χωρών σε βάρος άλλων. Συγκεκριμένα:
 - επιθετική προσπάθεια αναπτυσσόμενης Γερμανίας να καλύψει ανάγκες της σε πρώτες ύλες, καύσιμα και αγορές, με την αναδιανομή παγκόσμιου πλούτου και αποικιών
 - αντίδραση Βρετανίας και Γαλλίας, που έλεγχαν ήδη τις περισσότερες αποικίες

1. Τα αίτια του πολέμου: ο ιμπεριαλισμός

Το βιομηχανικό δυναμικό κάθε έθνους αναγκάζεται να παράγει, να υπερπαράγει. Αυτή την υπερπαραγωγή πρέπει να τη διαθέσουμε. Κι έτσι ριχνόμαστε στις παγκόσμιες αγορές ενώ κλείνουμε τη δική μας αγορά με προστατευτικά μέτρα. [...] Έτσι με φυσική νομοτέλεια, η μία χώρα βαδίζει εναντίον της άλλης, συγκρούεται μαζί της. Ποια θα εξασφαλίσει την οριστική υπεροχή των εθνικών βιομηχανικών της προϊόντων και με ποιο τρόπο; [...] Μήπως με πόλεμο; Η Αγγλία και η Γερμανία αλληλοϋποβλέπονται· ο πόλεμος είναι η μόνη τους λύση.

Α. Μερχέμ, *Η εργατική ζωή*, 1911.

A. ΤΑ ΑΙΤΙΑ

2. Ο **εθνικισμός**: Εθνικά αισθήματα κυριαρχούν στους λαούς της Ευρώπης και καθορίζουν την πολιτική των κρατών. Οι πολιτικές αποφάσεις δεν αφορούν πρόσωπα, αλλά έθνη.

2. Τα αίτια του πολέμου: ο εθνικισμός

Ο θρίαμβος των εθνών συνεπήρε ολόκληρη την Ευρώπη με μια μεταδοτική κίνηση που κάνει ολόκληρη την ήπειρο να ενδιαφέρεται για οποιαδήποτε αλλαγή επέρχεται σε μια από τις χώρες που την απαρτίζουν. Συγχρόνως το εθνικό συναίσθημα μετατράπηκε σιγά σιγά σε ένα αλαζονικό και απόλυτο πάθος, που δεν ικανοποιείται παρά μόνο με την εξύψωση ενός κράτους σε βάρος των άλλων.

S. Bernstein & P. Milza, *Ιστορία της Ευρώπης*, μτφρ. Α.Κ. Δημητράκοπουλος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ. 2, σ. 266.

A. ΤΑ ΑΙΤΙΑ

3. Ο μιλιταρισμός: ο υπερτονισμός των στρατιωτικών αξιών ενισχύεται διαρκώς.

- ανάπτυξη γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας & στρατιωτική ενίσχυση Γερμανίας
 - κι άλλες χώρες ενισχύουν τον εξοπλισμό τους
- τονίζεται η σημασία και η αξία του πολέμου για την επίλυση διεθνών διαφορών μεταξύ κρατών.

3. Τα αίτια του πολέμου: ο μιλιταρισμός

Μας εκπαίδευσαν δέκα εβδομάδες σ' ένα στρατόπεδο κι αυτό το διάστημα μας επηρέασε πιο βαθιά από τα δέκα χρόνια του σχολείου. Μάθαμε πως ένα γυαλιστερό κουμπί βαραίνει περισσότερο από τέσσερις τόμους του Σοπενάουερ [Γερμανός φιλόσοφος]. Ξαφνιασμένοι στην αρχή, ύστερα πικραμένοι και στο τέλος αδιάφοροι παραδεχτήκαμε πως, σημασία δεν έχει ο νους μα η βούρτσα των παπουτσιών, το πνεύμα μα το σύστημα, η ελευθερία μα τα γυμνάσια.
Ε.Μ. Ρεμάρκ, *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο*, μτφρ. Σ. Βουρδουμπά.

B. *ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ*

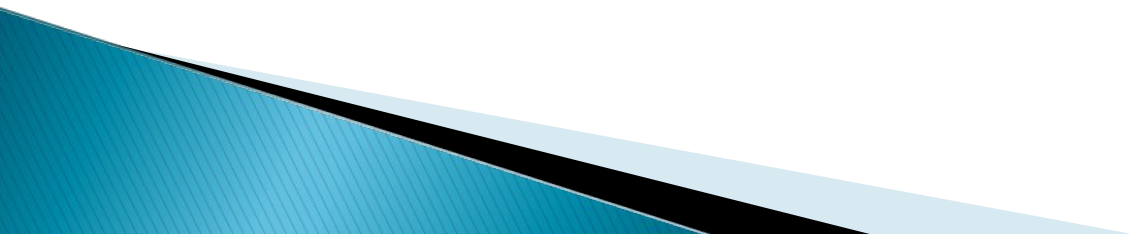
1. Τα αντίπαλα στρατόπεδα του Α' Παγκόσμιου πολέμου, 1914.

1. **ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ / ΤΡΙΠΛΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ:** Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ιταλία
2. **ΕΓΚΑΡΔΙΑ / ΤΡΙΠΛΗ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ (Entente Cordiale) ⇒ ANTANT:** Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία

Οι σύμμαχοι της Εγκάρδιας Συνεννόησης

Γ. Η ΑΦΟΡΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

- **Ιούλιος 1914**, Σεράγεβο Βοσνίας: ένας Σέρβος εθνικιστής δολοφονεί τον διάδοχο του Αυστριακού θρόνου **Φραγκίσκο Φερδινάνδο**.
- Ρωσία & Γαλλία δηλώνουν συμπαράσταση στη Σερβία.
- Γερμανία στο πλευρό Αυστροουγγαρίας.
- 60 κηρύξεις πολέμων στα επόμενα 4 χρόνια.

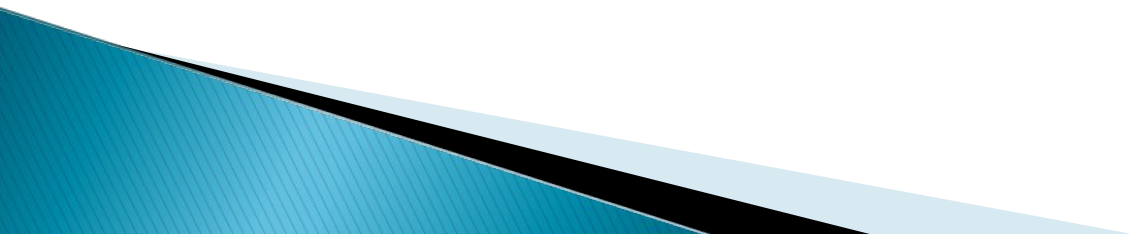

Ο διάδοχος της Αυστρίας Φραγκίσκος Φερδινάνδος και η σύζυγός του Σοφία στο Σαράγεβο (28 Ιουνίου 1914), λίγο πριν από τη δολοφονία τους. Στην ένθετη φωτογραφία ο Σέρβος φοιτητής Γκαβρίλο Πρίντσιπ, μέλος μυστικής οργάνωσης, που τους δολοφόνησε.

Σκίτσο που δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 1914 σε εφημερίδα των ΗΠΑ και σχολιάζει τις μυστικές συμφωνίες που είχαν κάνει τα ευρωπαϊκά κράτη μεταξύ τους.

Δ. ΤΑ ΜΕΤΩΠΑ

Γερμανοί εισβάλλουν στο
Βέλγιο & κινούνται προς
το Παρίσι ⇒
αποκρούονται από
γαλλικό στρατό (Μάρνης).

Βρετανία κηρύσσει πόλεμο
στη Γερμανία.

Δυτικό μέτωπο μεταξύ
Γαλλίας - Γερμανίας, όπου
σκάφθηκαν χιλιόμετρα
χαρακωμάτων.

Ρωσική προέλαση στην Αν.
Πρωσία ανακόπηκε από
γερμανικές δυνάμεις.

Ανατολικό μέτωπο μεταξύ
Ρωσίας - Πρωσίας.

□ Τα μέτωπα

World War I, 1914-1918

© 2000 by Addison-Wesley Educational Publishers Inc.

□ Το δυτικό μέτωπο

- ▲ Αναπαράσταση χαρακώματος. Οι στρατιώτες έπρεπε να στέκονται όρθιοι μέσα στη λάσπη και το νερό που μαζεύονταν στο χαρακώμα. Τα πόδια τους μούλιαζαν για ώρες στα βρομόνερα και πάθαιναν μολύνσεις. Οι ακρωτηριασμοί ήταν συχνοί.

➤Χαρακώματα Δυτικού μετώπου

Στρατιώτες στα χαρακώματα του Α' Παγκόσμιου πολέμου.

Φωτογραφίες χαρακωμάτων από το δυτικό μέτωπο. Τα χαρακώματα αποτέλεσαν σύστημα αμυντικών οχυρώσεων, το οποίο προσέδωσε μια στατική μορφή στις πολεμικές επιχειρήσεις, συντελώντας στην παράταση του πολέμου, στην αίσθηση της ματαιότητας της πολεμικής προσπάθειας και σε σκληρή δοκιμασία της ψυχικής ισορροπίας των στρατιωτών.

2. Η ζωή στα χαρακώματα.

«Τρως, πίνεις δίπλα στους νεκρούς, κοιμάσαι ανάμεσα στους ετοιμοθάνατους, γελάς και τραγουδάς συντροφιά με τα πτώματα [...]. Οι νεκροί ήταν χωμένοι στα τοιχώματα των χαρακωμάτων, κεφάλια, πόδια και κορμιά μισά, έτσι όπως τα είχανε παραμερίσει οι αξίνες και τα φτυάρια της ομάδας που έσκαβε». A. Horne, Ιστορία του 20ού αιώνα, σ. 578.

▲ Αριστερά στρατιώτες που κάνουν επίθεση φορώντας μάσκες για τα αέρια και στα δεξιά δύο στρατιώτες και ένας γάιδαρος ► με μάσκες αερίων. Στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά και από τους δύο αντίπαλους ασφυξιογόνα αέρια. Τα θύματά τους συχνά πέθαιναν.

► William
Roberts, The First
German Gas
Attack at Ypres,
1918

- ▲ *Νεκρός στρατιώτης στα συρματοπλέγματα που χώριζαν τα χαρακώματα στο δυτικό μέτωπο.*

◀ John Nash,
Oppy Wood,
1917

- Η Βρετανία καλεί τους άνδρες της να καταταγούν

◀ **Η Μάτα Χάρι**
(ψευδώνυμο της
Ολλανδής χορεύτριας
Μαργκερίτα
Γκερτρούντα Μακλέοντ)
το 1907. Στη διάρκεια
του Α΄ Παγκόσμιου
Πολέμου η Μάτα Χάρι
έγινε κατάσκοπος των
Γερμανών και μάθαινε
μυστικά από Γάλλους
αξιωματικούς. Τη
συλλάβανε και την
εκτέλεσαν το 1917.
Το όνομά της έμεινε
στην ιστορία.

Ε. ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ &
ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ
1914-1915

- 1914: Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πόλεμο στο πλευρό Κεντρικών Δυνάμεων
- 1915: Βουλγαρία συμμαχεί με Κεντρικές Δυνάμεις, που έτσι κυριαρχούν στα Βαλκάνια
- Φεβρ. 1915 **Αντάντ** επιχειρεί κατάληψη Στενών, αλλά αποκρούεται
- Οκτ. 1915 Αντάντ αποβιβάζει στρατό στη **Θεσσαλονίκη**
- **Ελλάδα ουδέτερη** ακόμη
- **Ιταλία** προσχωρεί στην Αντάντ (υποσχέσεις εδαφών)

ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΕΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Τριπλή Συνεννόηση - Σύμμαχοι

Μεγάλη Βρετανία
Γαλλία
Ρωσία
Σερβία
Βέλγιο
Ιαπωνία
Ιταλία (1915)
Ρουμανία (1916)
ΗΠΑ (1917)
Ελλάδα (1917)

Τριπλή Συμμαχία - Κεντρικές
Δυνάμεις

Γερμανία
Αυστροουγγαρία
Οθωμανική Αυτοκρατορία
Βουλγαρία (1915)
Ρουμανία (Μάιος-Νοέμβριος 1918)

➤ Στρατόπεδο Συμμάχων στη Θεσσαλονίκη

3. Εργάτριες σε εργοστάσιο πυρομαχικών κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο: όταν οι άντρες πήγαν στον πόλεμο, οι γυναίκες πήραν τις θέσεις τους στα εργοστάσια. Έτσι έγινε ένα ακόμη ουσιαστικό βήμα προς τη χειραφέτηση της γυναίκας.

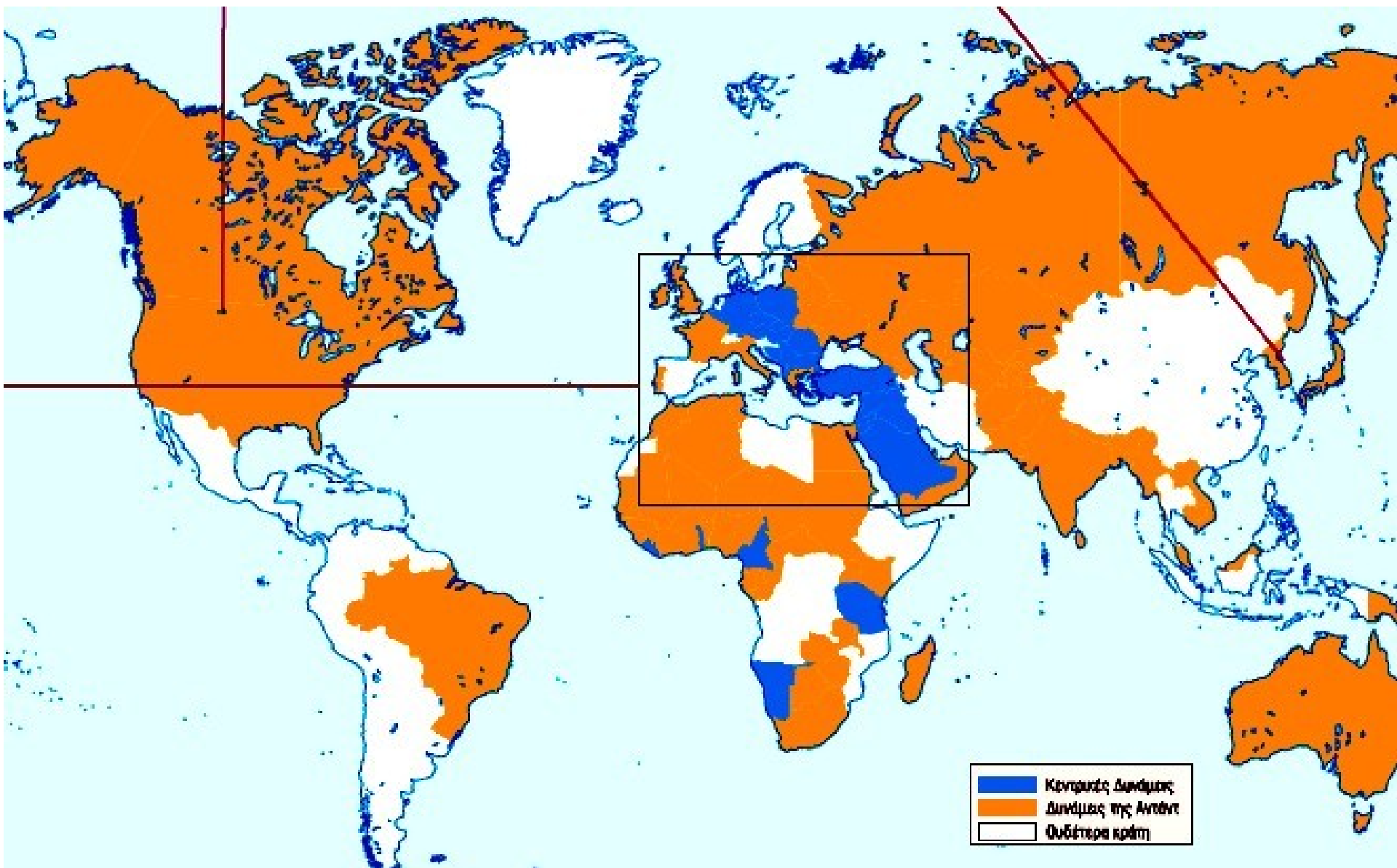
ΣΤ. ΚΑΜΠΗ 1917

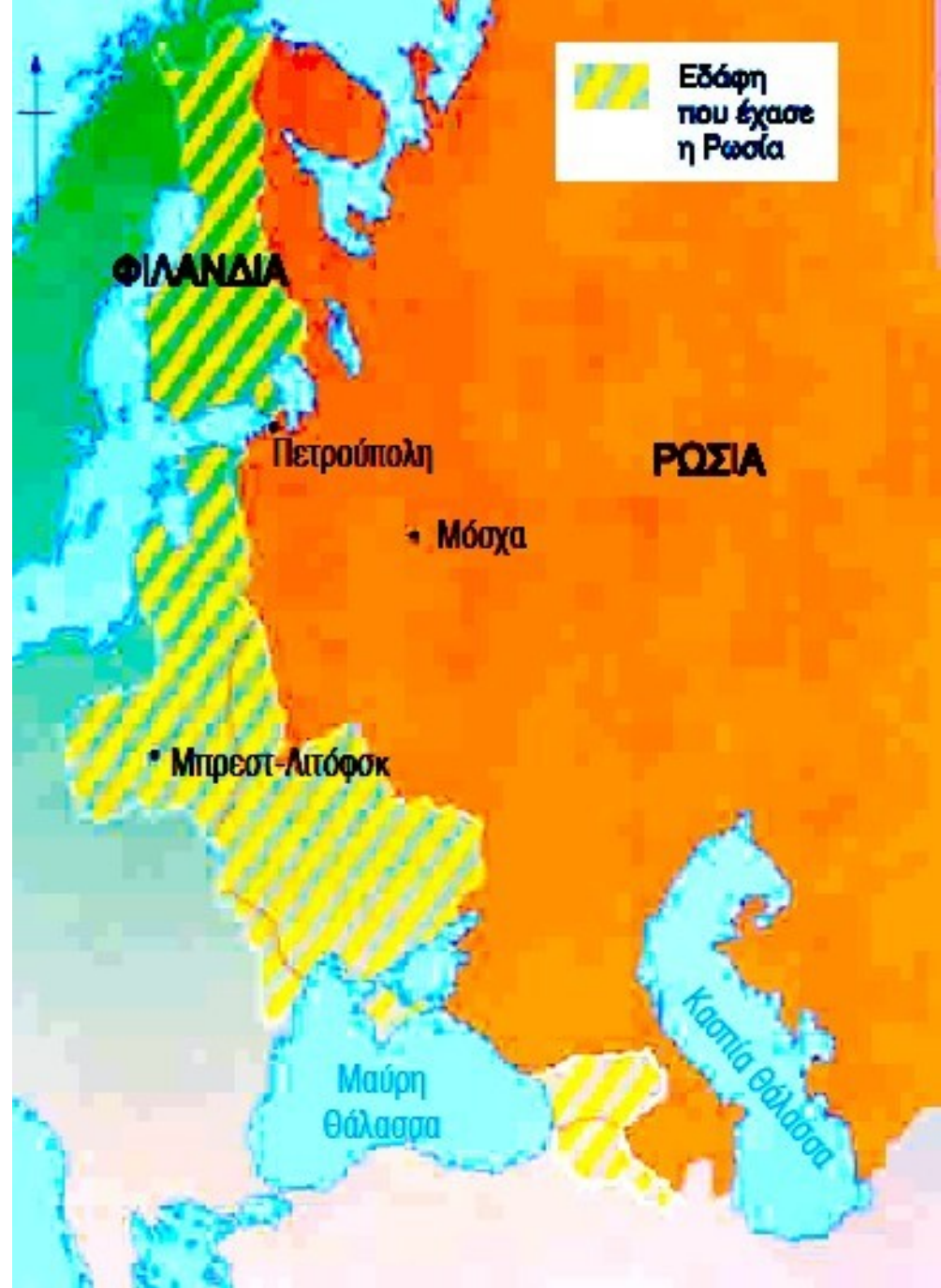
Γαλλία: ισχυρό αντιπολεμικό κίνημα με σοσιαλιστική ιδεολογία, ανταρσίες στο μέτωπο, εκτελέσεις στρατιωτών

Ρωσία: επανάσταση – ανατροπή τσάρου
νέα κυβέρνηση ανατρέπεται από σοσιαλιστική επανάσταση Οκτ. 1917. Σύναψη ειρήνης με Γερμανία (Μπρεστ-Λιτόφσκ, 1918)

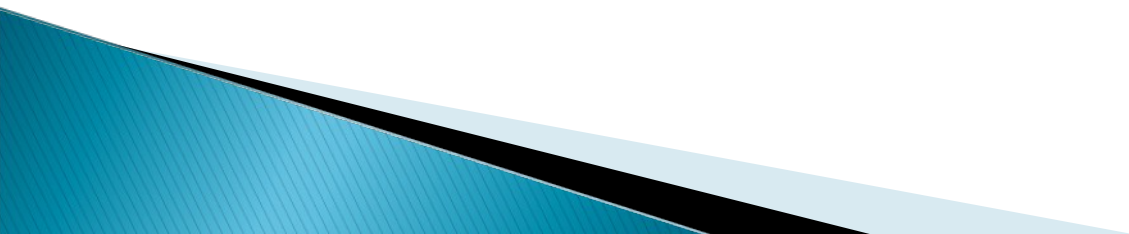
ΗΠΑ συμμαχούν με Αντάντ (Απρ. 1917)
σημαντική βοήθεια

Ελλάδα σύμμαχος Αντάντ (Ιούν. 1917, μετά από κρίση Βενιζέλου-Βασιλιά)

Z. 1918: ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

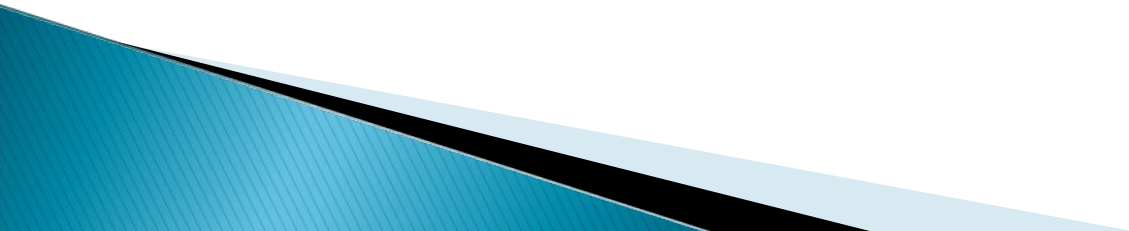

Βερολίνο 1918, η Επανάσταση στους δρόμους - η σοσιαλδημοκρατία άντρο της αντεπανάστασης

- Φθιν. 1918: Κεντρικές Δυνάμεις & σύμμαχοί τους συνθηκολογούν σταδιακά.
- Γερμανία: σοσιαλιστική επανάσταση ανατρέπει αυτοκράτορα Γουλιέλμο Β΄.
- Εξουσία στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα.

Η. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ

- ▶ 8.000.000 νεκροί
- ▶ 20.000.000 τραυματίες
- ▶ Τεράστιες υλικές καταστροφές
- ▶ Ευρώπη εξαντλημένη, αλλαγμένη

Ο πόλεμος αυτός εξασθένησε και υπονόμειψε θεσμούς και αξίες, όπως η **κοινοβουλευτική δημοκρατία***, τα **φιλελεύθερα ιδεώδη** και η **ελεύθερη οικονομία**, και εισήγαγε ή επέτεινε άλλους θεσμούς, όπως ο κρατικός παρεμβατισμός στην οικονομία και η παρέμβαση των στρατιωτικών στην πολιτική. Επιτάχυνε επίσης την αποσταθεροποίηση και τη διάλυση των **πολυεθνικών αυτοκρατοριών** της Ευρώπης, της **Αυστροουγγαρίας** και της **Οθωμανικής Αυτοκρατορίας**.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος στη λογοτεχνία

- ✓ Έρικ Μ. Ρεμάρκ, *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο* (1929).
Έργο-μνημείο της αντιπολεμικής πεζογραφίας.
Δείτε, επίσης, και την ομότιτλη ταινία.
- ✓ Ανρί Μπαρμπύς, *Η φωτιά* (1916).
Μια νατουραλιστική περιγραφή της ζωής των στρατιωτών στα χαρακώματα.
- ✓ Στρατής Μυριβήλης, *Η ζωή εν τάφω* (τελική μορφή 1931).
Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος με τα μάτια ενός ανθρώπου που τον έζησε πολεμώντας στην πρώτη γραμμή.
- ✓ Σεμπαστιέν Ζαπριζό, *Ατέλειωτοι αρραβώνες* (1996).
Μια ανθρώπινη, αντιηρωική ματιά στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο.
Δείτε, επίσης, και την ομότιτλη ταινία.